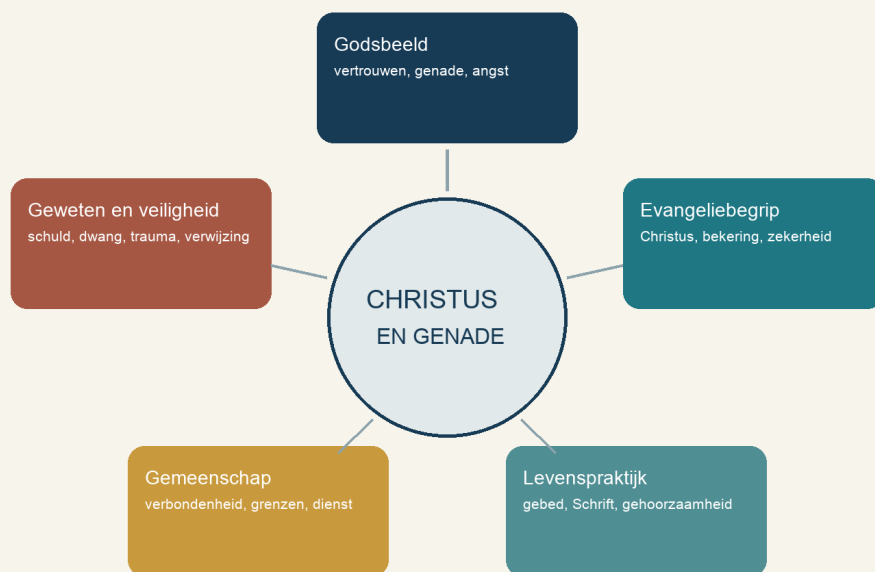

Diagnostiek van het christelijk leven

De Engel schaal als missiologisch en pastoraal gesprekskader

Vijf domeinen van christelijke diagnostiek

Een gesprek over geloof, vrucht, relaties en veiligheid

Geloofsgesprek met aandacht voor genade, groei, gemeenschap en veiligheid

Gerard Feller

Herziene en uitgebreide uitgave 2026

FELLERBOOKS

Diagnostiek van het christelijk leven

De Engel schaal als missiologisch en pastoraal gesprekskader

Copyright © 2026 Gerard Feller

Auteur Gerard Feller

Uitgever FELLERBOOKS

Uitgave Herziene en uitgebreide uitgave 2026

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur, behoudens de uitzonderingen bij de wet bepaald.

Deze uitgave biedt een missiologisch en pastoraal gesprekskader. Zij is niet bedoeld als vervanging van medische, psychologische, psychiatrische, juridische of andere professionele diagnostiek en behandeling.

Titel, tekst en samenstelling © 2026 Gerard Feller

FELLERBOOKS • Professionele editie 2026

Doel en begrenzing

Dit handboek biedt een christelijk kader voor het zorgvuldig verkennen van geloofsoriëntatie, evangeliebegrip, bekering, inbedding in de gemeente en groei in discipelschap. De Engel-schaal vormt de hoofdstructuur. Zij beschrijft een proces van eerste bewustwording tot een leven van gemeenschap met God en dienst aan anderen. De schaal helpt een begeleider om te luisteren naar de eerstvolgende passende stap. Zij geeft geen oordeel over de waarde, oprechtheid of eeuwige bestemming van een mens.

De term diagnostiek wordt hier pastoraal gebruikt. Het gaat om geestelijke anamnese en gezamenlijke duiding, niet om een klinische diagnose of een objectieve meting van genade. De Engel-schaal is oorspronkelijk een communicatiemodel uit de missiologie. Zij is niet ontwikkeld of gevalideerd als psychometrische test. Moderne bronnen over spirituele anamnese adviseren daarom een open gesprek, toestemming, respect voor autonomie en besef van de grenzen van de eigen deskundigheid [5-8].

Dit boek kiest bewust voor een Bijbels-christelijke benadering. Het gebruikt geen energielichamen, chakra's, aura's, trillingsniveaus, channeling of andere New Age-categorieën. Er wordt evenmin verondersteld dat psychische of lichamelijke klachten rechtstreeks een geestelijke oorzaak hebben. Geloof, trauma, ziekte, persoonlijkheid, cultuur en relaties kunnen elkaar beïnvloeden en vragen om onderscheiden deskundigheid.

Veiligheidswaarschuwing

Bij acuut suïcidegevaar, psychose, ernstige verwardheid, geweld, intoxicatie, onthouding, misbruik, dwang of medische instabiliteit gaat veiligheid voor. Schakel passende professionele of spoedeisende hulp in. Religieuze taal kan ook onderdeel zijn van obsessieve-compulsieve klachten, trauma of psychose. Intrusieve godslasterlijke gedachten betekenen bijvoorbeeld niet automatisch instemming of geestelijke schuld; scrupulositeit kan een vorm van OCD zijn [9-10].

Pastorale begeleiding vraagt vrijwillige deelname. De begeleider legt doel, vertrouwelijkheid, verslaglegging en grenzen vooraf uit. Gebed, Bijbellezen of contact met een geestelijk leider gebeurt alleen met toestemming. Bij signalen van geestelijk misbruik moet de begeleider luisteren, niet minimaliseren en geen Bijbeltekst of gebed gebruiken om een melding te smoren [8].

Samenvatting

De Engel-schaal werd in de jaren zeventig ontwikkeld door James F. Engel en Viggo Søgård en kreeg brede bekendheid door de publicaties van Engel en H. Wilbert Norton. Het model ordent het geestelijke beslisproces rond bekering en vervolgt daarna met inbedding en groei [1-4]. In de klassieke weergave loopt de schaal van -8, bewustzijn van een Opperwezen zonder kennis van het evangelie, via -1, bekering en geloof in Christus, naar +5, rentmeesterschap of discipelen maken. De nullijn markeert de nieuwe geboorte.

De kracht van het model ligt in procesgericht luisteren. Niet ieder gesprek hoeft onmiddellijk tot een beslissingsmoment te leiden. Een passende stap kan ook bestaan uit vertrouwen herstellen, een misverstand ophelderen, de kern van het evangelie uitleggen, een christelijke gemeenschap leren kennen of leren leven vanuit ontvangen genade. De Heilige Geest werkt; de getuige dient met waarheid, liefde, geduld en helderheid.

Voor diagnostiek van het christelijk leven wordt de schaal in dit handboek verbonden met vijf gespreksdomeinen: godsbeeld, evangeliebegrip, levenspraktijk, gemeenschap, en geweten plus veiligheid. Zo voorkomt men dat alleen kennis of kerkbezoek de beoordeling bepaalt. Na de beschrijving van alle fasen volgt een uitgebreide vragenlijst. De uitkomst is een werkhypothese voor begeleiding, geen rangnummer dat op een persoon wordt geplakt.

Belangrijkste conclusie

Goede christelijke diagnostiek zoekt niet naar een zo hoog mogelijke score. Zij zoekt naar waarheid, vrijheid, vrucht, verbondenheid en een passende volgende stap, met Christus en Zijn genade als centrum.

Inhoud

1. 1 Grondslag en methode
2. 2 De Engel-schaal in één overzicht
3. 3 De fasen –8 tot +5
4. 4 Vijf domeinen van christelijke diagnostiek
5. 5 Geweten, schuld en genade
6. 6 Geestelijke ervaringen onderscheiden
7. 7 Samenwerking en verwijzing
8. 8 Vragenlijst christelijke diagnostiek
9. 9 Interpretatie en begeleidingsplan
10. 10 Casusvoorbeelden
11. 11 Literatuurlijst

Leeswijzer

De hoofdstukken over de Engel-fasen kunnen afzonderlijk worden gebruikt. Lees bij professioneel of pastoraal gebruik altijd eerst de grondslag en de veiligheidsgrenzen. De vragenlijst achterin is bedoeld als gespreksleidraad. De cursieve kernzin aan het begin van iedere fase beschrijft de centrale pastorale taak.

1 Grondslag en methode

Van classificeren naar verstaan

Christelijke diagnostiek begint met luisteren. Een begeleider verzamelt geen losse religieuze feiten, maar probeert te begrijpen hoe geloof in het concrete leven functioneert. Welke betekenis heeft God voor deze persoon? Hoe wordt Christus verstaan? Wat gebeurt er bij schuld, lijden, gebed en gemeenschap? Welke bronnen geven hoop? Welke ervaringen brengen angst, verwarring of dwang? Het verhaal gaat vooraf aan de indeling.

Het oorspronkelijke document van Gerard Feller benadrukt terecht het relationele en procesmatige karakter van de mens. Lichamelijke, psychische, sociale en geestelijke aspecten beïnvloeden elkaar. Een christelijk mensbeeld verzet zich tegen reductie. Tegelijk beschermt het tegen een andere reductie: de gedachte dat elke klacht primair geestelijk is. Een depressie is geen bewijs van ongelooft. Een traumareactie is geen bewijs van demonische invloed. Een geloofsvraag is niet automatisch een psychiatrisch symptoom.

Vier uitgangspunten

- Genade gaat vooraf aan prestatie. De schaal beschrijft respons en groei, maar maakt niemand waardevoller voor God.
- De mens blijft handelend subject. Vraag toestemming, respecteer grenzen en laat ruimte voor twijfel en tegenspraak.
- De beoordeling blijft voorlopig. Mensen kunnen tegelijk kenmerken van verschillende fasen tonen en in perioden terugvallen.
- Werk binnen deskundigheid. Theologische vragen, psychische klachten en medische risico's vragen soms verschillende professionals.

De plaats van de Engel-schaal

Engel noemde zijn model een proces van geestelijke besluitvorming. Het is dus primair een communicatiemodel. De fasen vóór bekering beschrijven toenemend bewustzijn, begrip, houding en bereidheid tot handelen. De fasen daarna beschrijven evaluatie, inbedding, groei, gemeenschap en dienst. De schaal helpt de getuige om communicatie af te stemmen op de ontvanger. Zij schrijft niet voor hoe snel iemand moet bewegen.

Latere modellen maakten duidelijk dat begrip en houding niet altijd gelijk oplopen. Iemand kan de christelijke leer goed kennen en toch afwijzend staan tegenover kerk of geloof. Een ander kan positief staan tegenover Jezus maar de kern van het evangelie nog nauwelijks begrijpen. De Gray Matrix voegde daarom een tweede dimensie toe. In dit handboek blijft de klassieke Engel-schaal leidend, maar wordt elke fase aangevuld met vragen naar houding, relatie en veiligheid [4].

2 De Engel-schaal in één overzicht

Infographic 1 De klassieke Engel-schaal als pastorale gesprekskaart

De nummers zijn oriëntatiepunten. Zij helpen de begeleider taal kiezen die aansluit bij het huidige begrip en de actuele openheid van de ander. Een plaats op de schaal kan per onderwerp verschillen. Iemand kan bijvoorbeeld vertrouwen hebben in Christus, maar nauwelijks in een kerkelijke gemeenschap. Beschrijf daarom altijd concrete signalen en vermijd een etiket als ‘fase –4 persoon’.

Bereik	Kernproces	Primaire pastorale taak
–8 tot –6	Bewustwording en eerste begrip	Luisteren, begrippen verhelderen, betrouwbaar getuigen
–5 tot –3	Betekenis, houding en persoonlijke nood	Gevolgen bespreken, ruimte geven aan vragen en pijn
–2 tot 0	Besluit, bekering en nieuw leven	Evangelie helder uitleggen, vrijwillige respons begeleiden
+1 tot +2	Verwerking en inbedding	Zekerheid, doop, gemeente, gezonde relaties en basisvorming
+3 tot +5	Groei, gemeenschap en dienst	Vrucht, volharding, roeping, rentmeesterschap en vermenigvuldiging

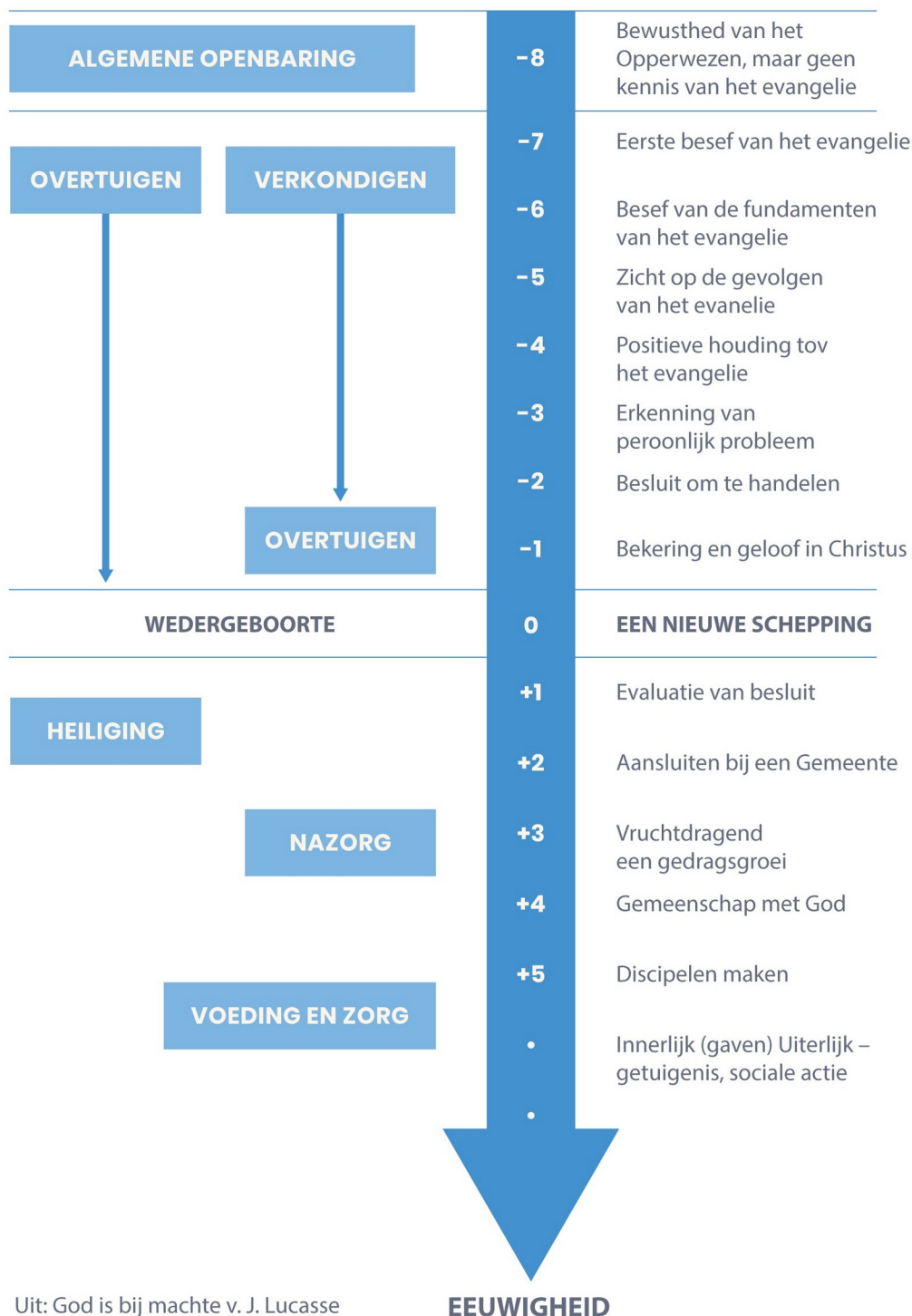
3 De fasen van de Engel-schaal

De volgende veertien fasebeschrijvingen werken de klassieke schaal uit. Elke beschrijving bevat herkenningpunten, open vragen, een passende begeleidingshouding en een veiligheidsgrens. De voorbeelden zijn indicatief. Gebruik steeds de woorden van de gesprekspartner en registreer onzekerheid.

SCHAAL VAN ENGEL

GODS WERK TAAK VAN DE GETUIGE

ANTWOORDS VAN DE MENS

Uit: God is bij machte v. J. Lucasse
"De schaal van Engel"

Fase –8 Bewustzijn van een Opperwezen zonder kennis van het evangelie

De eerste taak is niet overtuigen, maar ontdekken welke woorden en ervaringen iemand al met God verbindt.

Betekenis van deze fase

In deze fase bestaat enig besef van transcendentie, schepping, bestemming of een hogere werkelijkheid, maar de persoon kent de Bijbelse boodschap over Jezus Christus nauwelijks. Het godsbeeld kan vaag, cultureel, filosofisch of door ervaringen gevormd zijn. Ook iemand die ‘wel in iets gelooft’ kan veel wantrouwen tegenover religie dragen.

Mogelijke signalen

- Gebruikt algemene woorden als ‘iets’, ‘hogere macht’ of ‘er moet meer zijn’
- Kent Jezus vooral als historisch of cultureel figuur
- Heeft weinig taal voor zonde, genade, kruis en opstanding
- Kan open, onverschillig of voorzichtig zijn

Open vragen

- Wanneer ervaart u verwondering of betekenis?
- Welke ervaringen hebben uw beeld van God of geloof gevormd?
- Wat denkt u dat christenen met God bedoelen?
- Wat zou u beslist niet willen dat een begeleider over u veronderstelt?

Passende begeleiding

Luister zonder direct christelijke termen te stapelen. Leg woorden eenvoudig uit en verbind het gesprek aan het levensverhaal. Een betrouwbare relatie en een begrijpelijke introductie tot het evangelie zijn passender dan druk tot een beslissing.

Grens en aandachtspunt

Verwar openheid voor spiritualiteit niet met begrip van het evangelie. Vermijd aansluiting bij occulte of New Age-categorieën wanneer die niet door de persoon zelf worden genoemd. Bespreek verschillen respectvol en duidelijk.

Fase –7 Eerste besef van het evangelie

Het doel is herkenning: wat is de kern van de christelijke boodschap en waarom gaat zij over Christus?

Betekenis van deze fase

De persoon heeft het evangelie gehoord of ontmoet christenen bij wie geloof zichtbaar is. Kennis bestaat nog uit fragmenten. Bekende woorden kunnen een andere betekenis hebben gekregen door media, opvoeding of negatieve kerkervaringen. De begeleider onderzoekt dus niet alleen óf iemand iets heeft gehoord, maar wát daadwerkelijk is begrepen.

Mogelijke signalen

- Herkent namen als Jezus, Bijbel, kerk of kruis
- Kan één element van de boodschap noemen
- Heeft vragen die nog sterk door stereotypen worden gestuurd
- Toont nieuwsgierigheid of lichte weerstand

Open vragen

- Wat hebt u tot nu toe over Jezus gehoord?
- Welke christenen hebben een positieve of negatieve indruk achtergelaten?
- Welke woorden uit het geloof zijn onduidelijk?
- Wat zou u willen onderzoeken zonder dat u al iets hoeft te besluiten?

Passende begeleiding

Bied een korte, narratieve uitleg: schepping, breuk, Gods zoeken naar de mens, Jezus Christus, kruis, opstanding en uitnodiging tot nieuw leven. Controleer begrip door de ander in eigen woorden te laten reageren.

Grens en aandachtspunt

Een vertrouwde christelijke woordenschat kan schijnbegrip geven. Vermijd toetsen als op school. Nieuwsgierigheid groeit gemakkelijker waar vragen welkom zijn.

Fase –6 Besef van de fundamenteën van het evangelie

De begeleider helpt losse feiten samenhang krijgen in het verhaal van genade.

Betekenis van deze fase

De kernbegrippen worden herkenbaar: God als Schepper, de werkelijkheid van zonde en gebrokenheid, Jezus als Zoon van God, Zijn sterven en opstanding, en de oproep tot geloof. Begrip is nog niet hetzelfde als instemming. De persoon kan intellectueel helder zijn en emotioneel afstand houden.

Mogelijke signalen

- Kan de hoofdlijn van het evangelie navertellen
- Ziet dat genade en geloof centrale begrippen zijn
- Stelt inhoudelijke vragen over betrouwbaarheid en betekenis
- Houding kan positief, ambivalent of kritisch blijven

Open vragen

- Wat betekent genade volgens u?
- Waarom is het kruis belangrijk in het christelijk geloof?
- Wat vindt u overtuigend en wat juist moeilijk?
- Welke vraag moet eerst serieus genomen worden?

Passende begeleiding

Maak onderscheid tussen onbegrip, moreel bezwaar, negatieve ervaring en gebrek aan vertrouwen. Gebruik de Bijbel contextueel en geef ruimte aan onderzoek. Een apologetisch antwoord helpt alleen wanneer het de werkelijke vraag raakt.

Grens en aandachtspunt

Verwar kennis niet met geloof. De schaal beschrijft een proces en rechtvaardigt geen druk. Laat ook toe dat iemand na beter begrip voorlopig niet instemt.

Fase –5 Zicht op de gevolgen van het evangelie

De vraag wordt persoonlijker: wat zou vertrouwen op Christus veranderen in identiteit en levensrichting?

Betekenis van deze fase

De persoon begrijpt dat het evangelie niet alleen een wereldbeschouwing biedt, maar een beroep doet op het hele leven. Vergeving, verzoening, gehoorzaamheid, gemeenschap en hoop krijgen persoonlijke betekenis. Dit kan verlangen én weerstand oproepen.

Mogelijke signalen

- Verbindt de boodschap aan eigen keuzes of relaties
- Vraagt wat navolging praktisch kost
- Ervaart spanning tussen autonomie en overgave
- Denkt na over verandering zonder al een besluit te nemen

Open vragen

- Welke gevolgen zou geloof voor uw dagelijks leven hebben?
- Wat trekt u aan in het leven met Christus?
- Waar bent u bang voor te verliezen?
- Welke verandering zou hoop geven en welke voelt bedreigend?

Passende begeleiding

Bespreek zowel gave als roeping. Het evangelie biedt verzoening door genade en nodigt uit tot een nieuw leven. Vermijd een verkoopgesprek waarin alleen voordelen worden genoemd. Eerlijkheid over kosten en gemeenschap bevordert vertrouwen.

Grens en aandachtspunt

Angst voor familieverlies, eerdere geestelijke dwang of trauma kan de reactie bepalen. Maak veiligheid en sociale gevolgen bespreekbaar.

Fase –4 Positieve houding tegenover het evangelie

Positieve waardering krijgt ruimte om uit te groeien tot persoonlijk vertrouwen zonder sociale druk.

Betekenis van deze fase

De persoon staat welwillend tegenover Christus en de christelijke boodschap. Er kan bewondering zijn voor Jezus, verlangen naar gebed of plezier in gemeenschap. Toch kan een beslissende persoonlijke toe-eigening ontbreken. Positiviteit kan ook sociaal gewenst gedrag zijn.

Mogelijke signalen

- Spreekt met respect of verlangen over Jezus
- Neemt vrijwillig deel aan gesprek, viering of Bijbellezen
- Ervaart christelijke gemeenschap als behulpzaam
- Stelt vragen over persoonlijk geloof

Open vragen

- Wat waardeert u het meest in Jezus?
- Waarin verschilt bewondering voor Jezus van vertrouwen op Hem?
- Voelt u ruimte om ook nee of nog niet te zeggen?
- Welke stap zou voor u eerlijk en vrij zijn?

Passende begeleiding

Nodig uit tot persoonlijk onderzoek, gebed of het lezen van een evangelie. Benoem dat geloof meer is dan sympathie, maar respecteer tempo en geweten. Controleer of kerkelijke relaties vrij en veilig zijn.

Grens en aandachtspunt

Een begeleider kan positieve signalen te snel als bekering interpreteren. Vermijd groepsdruk, emotionele manipulatie en beloften dat geloof alle problemen direct oplost.

Fase –3 Erkenning van een persoonlijk probleem

Nood opent een gesprek, maar kwetsbaarheid mag nooit worden benut om een religieuze beslissing af te dwingen.

Betekenis van deze fase

De persoon ziet gebrokenheid, schuld, leegte, machteloosheid of relationele nood en vraagt of het evangelie daarin betekenis heeft. De erkenning kan moreel, existentieel, psychisch of sociaal zijn. Niet elke nood is zonde en niet elk schuldgevoel is terecht.

Mogelijke signalen

- Benoemt eigen aandeel of behoefte aan vergeving
- Ervaart verlies van richting of hoop
- Vraagt naar Gods nabijheid in lijden
- Kan sterk emotioneel of afhankelijk van de helper zijn

Open vragen

- Wat is volgens u het eigenlijke probleem?
- Wat behoort tot schuld en wat tot verdriet, ziekte of onrecht?
- Welke hulp is nu het meest nodig?
- Wat zou genade in deze situatie betekenen?

Passende begeleiding

Differentieer reële schuld, valse schuld, schaamte, rouw, trauma en psychiatrische symptomen. Het evangelie mag helder klinken, maar praktische veiligheid en professionele zorg kunnen tegelijk nodig zijn.

Grens en aandachtspunt

Kwetsbaarheid vergroot beïnvloedbaarheid. Leg opties uit, bewaak autonomie en voorkom dat de begeleider onmisbaar wordt. Bij acuut risico volgt directe verwijzing.

Fase -2 Besluit om te handelen

De begeleider helpt een voorgenomen stap concreet, geïnformeerd en vrijwillig maken.

Betekenis van deze fase

De persoon overweegt actief om op het evangelie te antwoorden. Dat kan blijken uit een verlangen om te bidden, zonden te belijden, Christus te vertrouwen, contact met een gemeente te zoeken of een schadelijk patroon te doorbreken. Intentie is belangrijk, maar kan nog instabiel zijn.

Mogelijke signalen

- Formuleert een concrete geloofsstap
- Vraagt hoe bekering of geloof praktisch vorm krijgt
- Zoekt bevestiging dat er ruimte voor hem of haar is
- Ervaart soms sterke innerlijke of sociale spanning

Open vragen

- Welke stap wilt u zelf zetten?
- Wat begrijpt u onder bekering en geloof?
- Wie kan u veilig ondersteunen?
- Is er druk van buitenaf of voelt u vrijheid om te kiezen?

Passende begeleiding

Leg het evangelie nogmaals kernachtig uit. Vraag de persoon in eigen woorden te zeggen wat hij of zij wil. Gebed kan passend zijn wanneer de persoon dit zelf wenst. Spreek meteen over nazorg, gemeenschap en realistische verwachtingen.

Grens en aandachtspunt

Een emotioneel moment garandeert geen blijvende keuze. Maak geen publieke verklaring zonder toestemming en verbind de persoon niet afhankelijk aan één leider.

Fase –1 Bekering en geloof in Christus

De centrale beweging is vertrouwen op Christus en zich tot God keren, niet het behalen van een religieuze prestatie.

Betekenis van deze fase

In de klassieke schaal ligt hier de bewuste respons van bekering en geloof. De persoon belijdt eigen nood en vertrouwt zich toe aan Jezus Christus. Verschillende tradities benoemen dit moment anders en niet ieder mens kan een exact tijdstip aanwijzen. De vrucht en richting van het leven helpen de betekenis van de respons verstaan.

Mogelijke signalen

- Belijdt persoonlijk vertrouwen in Christus
- Verstaat vergeving als genade en niet als verdienste
- Wil zich afkeren van bekende zonde
- Verlangt naar gebed, Schrift en gemeenschap

Open vragen

- Op wie of wat rust uw vertrouwen?
- Wat betekent het dat Christus voor u gestorven en opgestaan is?
- Welke verandering verlangt u van God?
- Welke ondersteuning hebt u de komende weken nodig?

Passende begeleiding

Bevestig Gods belofte en leg de basis van navolging uit. Plan vervolgcontact. Bespreek doop en aansluiting bij een veilige gemeente volgens de kerkelijke context, zonder genade afhankelijk te maken van organisatorische prestaties.

Grens en aandachtspunt

Vermijd twijfel te pathologiseren. Geloofszekerheid kan groeien. Onderzoek bij obsessieve herhaling van bekeringsgebeden of sprake is van scrupulositeit.

Fase 0 Wedergeboorte en nieuwe schepping

De nullijn markeert Gods vernieuwende werk en mag niet worden gereduceerd tot een score of menselijke techniek.

Betekenis van deze fase

De klassieke afbeelding plaatst de nieuwe geboorte rond de overgang van -1 naar +1. Theologisch verwijst dit naar leven uit de Geest en een nieuwe verhouding tot God in Christus. Het model kan dit mysterie niet meten. Het kan slechts taal geven aan geloof, belijdenis, richting en waarneembare vrucht.

Mogelijke signalen

- Nieuwe oriëntatie op Christus en genade
- Verlangen naar waarheid en gehoorzaamheid
- Begin van nieuwe relaties en praktijken
- Bewustzijn dat groei nog nodig is

Open vragen

- Wat is volgens u veranderd in uw verhouding tot God?
- Waarin ervaart u vrede en waarin strijd?
- Welke beloften uit de Schrift dragen u?
- Wat helpt om geloof niet alleen als moment maar als leven te verstaan?

Passende begeleiding

Spreek over rechtvaardiging, aanneming, de Heilige Geest en begin van heiliging. Vier genade zonder triomfalisme. Normaliseer dat oude patronen, vragen en emoties niet onmiddellijk verdwijnen.

Grens en aandachtspunt

De begeleider kan niet in Gods plaats vaststellen wie wedergeboren is. Gebruik taal van hoop en toetsing, niet van absolute controle over iemands innerlijk.

Fase +1 Evaluatie van het besluit

Na een geloofsbesluit is rustige verwerking nodig zodat vertrouwen wortelt in Gods belofte en niet in de intensiteit van het moment.

Betekenis van deze fase

De persoon kijkt terug op de genomen stap. Vreugde, twijfel, schaamte, opluchting en verwarring kunnen naast elkaar bestaan. De vraag is wat werkelijk is begrepen en welke verwachtingen zijn ontstaan. Nazorg voorkomt dat normale strijd als bewijs van mislukking wordt gezien.

Mogelijke signalen

- Vertelt wat het geloofsbesluit betekende
- Zoekt zekerheid of bevestiging
- Ontdekt verschil tussen gevoel en geloof
- Heeft behoefte aan eenvoudige basisvorming

Open vragen

- Wat dacht u dat er na uw besluit zou gebeuren?
- Waarop baseert u Gods aanvaarding?
- Welke twijfel wilt u eerlijk bespreken?
- Welke kleine gewoonte helpt u nu verder?

Passende begeleiding

Herhaal de kern van genade en gebruik passende Bijbelgedeelten in context. Help gevoelens benoemen zonder ze als enige maatstaf te nemen. Maak een eenvoudig plan voor gebed, Bijbellezen en contact.

Grens en aandachtspunt

Voorkom eindeloze herbevestiging bij dwangmatige twijfel. Wanneer religieuze onzekerheid onderdeel van OCD lijkt, werk samen met een bevoegde behandelaar.

Fase +2 Aansluiting bij het lichaam van Christus

Christelijk leven groeit in een veilige gemeenschap waar waarheid, genade, deelname en grenzen samenkomen.

Betekenis van deze fase

De persoon zoekt of vindt een plaats in een gemeente. Inbedding omvat meer dan aanwezigheid bij diensten. Het gaat om kennen en gekend worden, leren, dienen, ontvangen en deelnemen aan sacramenten of ordinanties volgens de traditie. Een gezonde gemeente laat vragen toe en beschermt kwetsbaren.

Mogelijke signalen

- Neemt regelmatig deel aan gemeenteleven
- Ontwikkelt wederkerige relaties
- Ontvangt onderwijs en pastorale zorg
- Leert grenzen, verantwoordelijkheid en verzoening

Open vragen

- Waar ervaart u veiligheid en verbondenheid?
- Kunt u vragen stellen en verschil van mening uiten?
- Wie kent uw verhaal werkelijk?
- Welke vorm van deelname past bij uw gaven en draagkracht?

Passende begeleiding

Help bij een realistische keuze voor een geloofsgemeenschap. Bespreek cultuur, leiderschap, bescherming, lidmaatschap en verwachtingen. Geef ruimte aan mensen die door kerkelijk trauma voorzichtig zijn.

Grens en aandachtspunt

Kerkbezoek bewijst geen geestelijke gezondheid. Let op controle, isolatie, gedwongen gehoorzaamheid, financieel misbruik en geestelijke bedreiging [8].

Fase +3 Conceptuele en gedragsmatige groei

Rijp geloof verbindt toenemend begrip met concrete vrucht in karakter, keuzes en relaties.

Betekenis van deze fase

De persoon groeit in kennis van de Schrift en leert overtuigingen toepassen. Verandering wordt zichtbaar in liefde, eerlijkheid, vergeving, zelfbeheersing, recht doen en verantwoordelijkheid. Groei verloopt niet lineair. Oude patronen kunnen terugkeren, terwijl nieuwe vaardigheden langzaam steviger worden.

Mogelijke signalen

- Past Bijbelse waarheid toe op dagelijkse keuzes
- Kan schuld erkennen en herstel zoeken
- Toont toenemende vrucht van de Geest
- Ontwikkelt een realistisch beeld van sterke en zwakke kanten

Open vragen

- Waar ziet u concrete groei in het afgelopen jaar?
- Welke terugkerende situatie vraagt oefening?
- Hoe reageert u op correctie?
- Welke vrucht zouden naasten bij u herkennen?

Passende begeleiding

Werk met concrete voorbeelden en haalbare oefeningen. Verbind leer en leven zonder perfectionisme. Stimuleer passende verantwoording en herstel na fouten.

Grens en aandachtspunt

Gedragsconformiteit kan voortkomen uit angst of groepsdruk. Onderzoek innerlijke vrijheid, motivatie en relationele veiligheid.

Fase +4 Gemeenschap met God

Verdieping blijkt uit afhankelijkheid, liefde en volharding, niet uit bijzondere ervaringen alleen.

Betekenis van deze fase

De relatie met God wordt een dragende werkelijkheid in gebed, Schrift, aanbidding en dagelijks leven. Er kan een groeiend vermogen zijn om met God te leven in vreugde én lijden. Geestelijke ervaringen krijgen hun plaats binnen waarheid, vrucht, gemeenschap en nederigheid.

Mogelijke signalen

- Kent een regelmatig maar niet dwangmatig gebedsleven
- Kan wachten, klagen, danken en luisteren
- Verbindt geloof aan werk, relaties en lijden
- Toont nederigheid bij bijzondere ervaringen

Open vragen

- Hoe beleeft u Gods nabijheid wanneer gevoelens ontbreken?
- Welke vormen van gebed helpen en welke geven druk?
- Hoe toetst u indrukken of leiding?
- Wat gebeurt er met uw relaties wanneer uw geestelijk leven verdiept?

Passende begeleiding

Ondersteun verschillende Bijbelse gebedsvormen: aanbidding, belijdenis, dank, voorbede, klacht en stilte. Toets leiding aan Schrift, karakter van Christus, wijsheid en gemeenschap.

Grens en aandachtspunt

Intensiteit is geen bewijs van oorsprong. Bij stemmen, opdrachten, slaapverlies, grootheidsideeën of ernstige ontregeling is klinische beoordeling nodig.

Fase +5 Rentmeesterschap en discipelen maken

Rijpheid krijgt vorm in dienst die anderen helpt groeien zonder hen afhankelijk te maken.

Betekenis van deze fase

De persoon gebruikt gaven, tijd, middelen en ervaring ten dienste van God en de naaste. Getuigenis wordt relationeel en passend. Discipelen maken betekent voordoen, onderwijzen, toerusten en ruimte geven. De rijpe gelovige blijft zelf leerbaar en verantwoordbaar.

Mogelijke signalen

- Dient vanuit roeping en draagkracht
- Deelt geloof met respect voor vrijheid
- Helpt anderen zelfstandig groeien
- Aanvaardt correctie, grenzen en toezicht

Open vragen

- Wie ontvangt door uw dienst meer vrijheid en verantwoordelijkheid?
- Hoe bewaakt u rust en grenzen?
- Aan wie legt u verantwoording af?
- Hoe voorkomt u dat mensen afhankelijk van u worden?

Passende begeleiding

Verbind roeping aan karakter, gemeenschap en competentie. Bespreek machtsverschillen, vertrouwelijkheid en bescherming. Stimuleer teamwerk en periodieke evaluatie.

Grens en aandachtspunt

Activiteit is niet hetzelfde als rijpheid. Burn-out, messiascomplex, grensoverschrijding en geestelijk misbruik kunnen juist bij invloedrijke leiders ontstaan.

4 Vijf domeinen van christelijke diagnostiek

Infographic 2 Vijf domeinen rond Christus en genade

De Engel-fase vertelt waar iemand ongeveer staat in het proces van begrip en respons. De vijf domeinen verbreden het gesprek. Zij voorkomen dat één signaal, zoals kerkbezoek of Bijbelkennis, de hele beoordeling bepaalt.

Godsbeeld

Onderzoek hoe iemand God nu beleeft. Woorden als Vader, Rechter, Herder, Verlosser en Koning kunnen Bijbels zijn en toch door persoonlijke geschiedenis heel verschillend klinken. Vraag welke ervaringen, opvoeding en Bijbelteksten het beeld hebben gevormd. Een gezond godsbeeld verbindt heiligheid en liefde, waarheid en genade. Let op angstbeelden waarin God willekeurig, manipuleerbaar of uitsluitend straffend verschijnt.

Evangeliebegrip

Vraag de persoon om in eigen woorden te vertellen wie Jezus is, wat kruis en opstanding betekenen en waarop vergeving rust. Onderscheid feitenkennis, instemming en persoonlijk vertrouwen. Let op moralisme, waarbij aanvaarding volledig van prestaties afhangt, en op goedkope genade, waarbij bekering en navolging geen betekenis meer hebben.

Levenspraktijk

Bespreek gebed, Schriftlezing, keuzes, relaties, werk, rust en omgaan met lijden. Praktijken zijn geen puntenstelsel. Zij laten zien welke bronnen iemand werkelijk gebruikt. Vraag naar vrijheid, volharding en vrucht. Let op dwangmatige religieuze rituelen, vermijding, perfectionisme en een kloof tussen openbare vroomheid en verborgen gedrag.

Gemeenschap

Christelijk leven is relationeel. Vraag naar steun, correctie, conflicthantering, grenzen en deelname. Een gezonde gemeenschap verdraagt vragen, deelt macht, beschermt kwetsbaren en stimuleert verantwoordelijkheid. Let op isolatie, absolute gehoorzaamheid aan leiders, geheimhouding, vernedering, financiële druk en het inzetten van God of de Bijbel als dreiging.

Geweten en veiligheid

Onderzoek reële schuld, valse schuld, schaamte, herstel en de werking van genade. Het geweten heeft vorming nodig door waarheid en liefde. Psychische klachten kunnen religieuze inhoud krijgen. Vraag daarom ook naar slaap, stemming, angst, trauma, intrusieve gedachten, middelengebruik en veiligheid. Verwijs waar nodig.

Domein	Gezond signaal	Mogelijk risico
Godsbeeld	Ontzag en vertrouwen kunnen samen bestaan	Angst, willekeur of magisch denken
Evangelie	Genade leidt tot geloof en navolging	Moralisme of betekenisloos geloof
Praktijk	Vrije, volhardende gewoonten	Dwang, vermijding of dubbel leven
Gemeenschap	Wederkerigheid, vragen en grenzen	Controle, isolatie of misbruik
Geweten	Erkenning, vergeving en herstel	Verharding, valse schuld of scrupulositeit

5 Geweten, schuld en genade

Het oorspronkelijke document noemt het geweten een geestelijke graadmeter. Dat beeld vraagt precisie. Het geweten getuigt van morele beoordeling, maar het is niet onfeilbaar. Het wordt gevormd door Schriftkennis, opvoeding, cultuur, relaties, trauma en psychische toestand. Daarom kan het te ruim, afgestompt of juist overgevoelig functioneren.

Reële schuld

Reële schuld betreft concrete verantwoordelijkheid voor een daad of nalaten. Goede begeleiding helpt waarheid onder ogen zien, passende belijdenis doen, vergeving ontvangen en waar mogelijk herstel zoeken. Vergeving heft niet automatisch alle aardse gevolgen of verantwoordelijkheden op.

Valse schuld en schaamte

Valse schuld ontstaat wanneer iemand verantwoordelijkheid draagt voor wat hij niet kon beheersen, bijvoorbeeld misbruik door een ander. Schaamte zegt vaak niet 'ik deed iets verkeerd' maar 'ik ben verkeerd'. Het evangelie spreekt de mens aan op verantwoordelijkheid en beschermt tegelijk tegen veroordeling die Christus niet uitspreekt.

Scrupulositeit

Scrupulositeit is buitensporige religieuze of morele angst binnen het spectrum van OCD. Intrusieve gedachten, herhaald belijden, zoeken naar absolute zekerheid en dwangmatig bidden kunnen het geloofsleven beheersen. Pastoraal steeds opnieuw geruststellen kan de dwang onbedoeld versterken. Samenwerking met een behandelaar die OCD en geloof begrijpt is dan passend [9-10].

Vragen voor gewetensdiagnostiek

- Kunt u de concrete handeling benoemen waarvoor u verantwoordelijkheid draagt?
- Welke Bijbeltekst of overtuiging bepaalt uw oordeel, en is die in context gelezen?
- Leidt schuld tot eerlijk herstel of tot eindeloos controleren en herhalen?
- Kunt u vergeving ontvangen, of eist uw innerlijke maatstaf absolute zekerheid?
- Welke invloed hebben trauma, depressie, angst of kerkelijke druk?

6 Geestelijke ervaringen onderscheiden

Mensen kunnen dromen, beelden, sterke indrukken, gebedsverhoringen, leiding of geestelijke strijd rapporteren. Een christelijke begeleider neemt het verhaal serieus zonder de oorsprong vooraf vast te leggen. Ervaring wordt getoetst aan de Schrift, het karakter van Christus, de vrucht, de gemeenschap en de werkelijkheid.

Toetsvraag	Gezonde aanwijzing	Waarschuwingssignaal
Waarheid	Past binnen de brede lijn van de Schrift	Geïsoleerde tekst rechtvaardigt schade of macht
Christus	Leidt tot nederigheid, liefde en gehoorzaamheid	Verhoogt de persoon boven correctie
Vrucht	Vrede, zelfbeheersing en verantwoordelijkheid	Angst, dwang, chaos of roekeloosheid
Gemeenschap	Kan veilig besproken en getoetst worden	Eist geheimhouding of absolute gehoorzaamheid
Werkelijkheid	Houdt rekening met feiten en gevolgen	Verliest realiteitstoetsing of dagelijkse functies

Wanneer professionele beoordeling nodig is

Verwijs bij stemmen die bevelen tot schade, vaste overtuigingen die niet corrigeerbaar zijn en buiten de gedeelde geloofscultuur vallen, ernstige slapeloosheid, grootheidsideeën, verward spreken, sterk functieverlies of gevaar. De WHO noemt onder meer wanen, hallucinaties, onsamenhangende spraak, agitatie en ernstige terugtrekking als relevante signalen bij psychose [11]. Een pastorale begeleider hoeft de uiteindelijke diagnose niet te stellen om tijdig hulp te organiseren.

7 Samenwerking en verwijzing

Infographic 3 Veilige route van gesprek naar passende zorg

Goede zorg is vaak gedeelde zorg. De pastor of geestelijk begeleider brengt kennis van geloofstaal, gemeente en zingeving. De huisarts, psycholoog of psychiater beoordeelt medische en psychische factoren. Een vertrouwenspersoon of safeguardingfunctionaris ondersteunt bij misbruik. Samenwerking gebeurt met toestemming, behalve wanneer wettelijke of acute veiligheidsverplichtingen anders vereisen.

Situatie	Eerste verantwoordelijkheid	Aanvullende samenwerking
Geloofsvraag zonder onveiligheid	Pastor of geestelijk begeleider	Zo nodig theoloog of gemeentelijk mentor
Aanhoudende angst, depressie of trauma	Huisarts of bevoegde behandelaar	Pastorale steun met toestemming
Scrupulositeit of religieuze dwang	OCD-deskundige behandelaar	Pastor die dwang niet bevestigt
Psychose of ernstige verwardheid	Acute medische of psychiatrische beoordeling	Pastorale nabijheid zonder diagnostische claims
Geestelijk misbruik	Safeguarding of bevoegde instantie	Traumasensitieve pastorale en psychologische steun
Suicide- of geweldsgevaar	Spoedeisende hulp en veiligheidsplan	Naasten en pastoraat volgens professioneel advies

8 Vragenlijst christelijke diagnostiek

Deze vragenlijst ondersteunt een gesprek van ongeveer zestig tot negentig minuten of meerdere kortere gesprekken. Zij is niet gevalideerd als test. Laat de gesprekspartner vragen overslaan. Noteer letterlijke voorbeelden en context. Gebruik een score alleen om veranderingen in het gesprek zichtbaar te maken, niet om geestelijke waarde of redding vast te stellen.

Antwoordschaal

Score	Betekenis
0	Niet van toepassing of onbekend
1	Nauwelijks of zeer onzeker
2	Soms of gedeeltelijk
3	Regelmatig en meestal helpend
4	Duidelijk aanwezig en duurzaam

Gebruik bij risicovragen geen totaalscore. Een enkel ernstig signaal kan directe actie vragen.

A Geloofsoriëntatie en Engel-fase

Nr	Uitspraak	Score	Voorbeeld of toelichting
1	Ik kan beschrijven wat ik onder God of een hogere werkelijkheid versta.	0 1 2 3 4	_____
2	Ik kan in eigen woorden uitleggen wie Jezus Christus is.	0 1 2 3 4	_____
3	Ik begrijp de kern van het evangelie over genade, kruis en opstanding.	0 1 2 3 4	_____
4	Ik zie welke persoonlijke betekenis het evangelie voor mijn leven kan hebben.	0 1 2 3 4	_____
5	Mijn houding tegenover Jezus en het evangelie is overwegend open.	0 1 2 3 4	_____
6	Ik herken in mijn leven een persoonlijke nood aan verzoening of nieuw leven.	0 1 2 3 4	_____
7	Ik heb bewust overwogen of besloten om op Christus te vertrouwen.	0 1 2 3 4	_____
8	Ik kan beschrijven wat bekering en geloof voor mij betekenen.	0 1 2 3 4	_____

Open vervolgvragen

Wat geeft op dit terrein leven en hoop? _____

Waar ervaart u spanning, stilstand of achteruitgang? _____

Welke eerstvolgende stap past bij uw situatie? _____

B Godsbeeld en evangeliebegrip

Nr	Uitspraak	Score	Voorbeeld of toelichting
1	Mijn beeld van God bevat zowel heiligheid als genade.	0 1 2 3 4	_____
2	Ik ervaar ruimte om eerlijk te spreken over twijfel, boosheid en verdriet.	0 1 2 3 4	_____
3	Ik baseer Gods aanvaarding niet uitsluitend op mijn prestaties.	0 1 2 3 4	_____
4	Ik kan onderscheid maken tussen vergeving ontvangen en gevolgen herstellen.	0 1 2 3 4	_____
5	Bijbelteksten geven richting zonder dat losse teksten mij voortdurend bedreigen.	0 1 2 3 4	_____
6	Ik kan uitleggen waarom Jezus' opstanding belangrijk is.	0 1 2 3 4	_____
7	Ik ervaar Christus als Heer en Verlosser, niet alleen als voorbeeld.	0 1 2 3 4	_____
8	Mijn geloof laat ruimte voor lichamelijke en psychologische hulp.	0 1 2 3 4	_____

Open vervolgvragen

Wat geeft op dit terrein leven en hoop? _____

Waar ervaart u spanning, stilstand of achteruitgang? _____

Welke eerstvolgende stap past bij uw situatie? _____

C Gebed Schrift en dagelijkse praktijk

Nr	Uitspraak	Score	Voorbeeld of toelichting
1	Mijn gebedsleven kent vrijheid naast discipline.	0 1 2 3 4	_____
2	Ik kan aanbidden, danken, belijden, vragen en klagen.	0 1 2 3 4	_____
3	Ik lees de Bijbel met aandacht voor verband en context.	0 1 2 3 4	_____
4	Mijn geloof beïnvloedt werk, relaties, geld en rust.	0 1 2 3 4	_____
5	Ik kan een fout erkennen zonder mijzelf volledig af te schrijven.	0 1 2 3 4	_____
6	Ik zoek waar mogelijk verzoening en concreet herstel.	0 1 2 3 4	_____
7	Ik herken groei in liefde, trouw en zelfbeheersing.	0 1 2 3 4	_____
8	Ik kan leven met vragen waarop ik nog geen antwoord heb.	0 1 2 3 4	_____

Open vervolgvragen

Wat geeft op dit terrein leven en hoop? _____

Waar ervaart u spanning, stilstand of achteruitgang? _____

Welke eerstvolgende stap past bij uw situatie? _____

D Gemeenschap grenzen en dienst

Nr	Uitspraak	Score	Voorbeeld of toelichting
1	Ik heb ten minste één veilige christelijke relatie waarin ik eerlijk kan zijn.	0 1 2 3 4	_____
2	In mijn geloofsgemeenschap mag ik vragen stellen en verschil van mening uiten.	0 1 2 3 4	_____
3	Leiders respecteren mijn grenzen en persoonlijke verantwoordelijkheid.	0 1 2 3 4	_____
4	Ik word niet door dreiging, schaamte of geheimhouding gecontroleerd.	0 1 2 3 4	_____
5	Ik ontvang én geef steun binnen mijn draagkracht.	0 1 2 3 4	_____
6	Mijn dienst helpt anderen zelfstandiger worden.	0 1 2 3 4	_____
7	Ik kan rust nemen zonder dat ik mij waardeloos voel.	0 1 2 3 4	_____
8	Ik weet bij wie ik terecht kan bij zorgen over misbruik of grensoverschrijding.	0 1 2 3 4	_____

Open vervolgvragen

Wat geeft op dit terrein leven en hoop? _____

Waar ervaart u spanning, stilstand of achteruitgang? _____

Welke eerstvolgende stap past bij uw situatie? _____

E Geweten vrijheid en psychische veiligheid

Nr	Uitspraak	Score	Voorbeeld of toelichting
1	Ik kan concrete schuld onderscheiden van algemene schaamte.	0 1 2 3 4	_____
2	Na belijdenis en herstel kan ik vergeving ontvangen.	0 1 2 3 4	_____
3	Mijn geloofspraktijken zijn niet vooral bedoeld om angst onmiddellijk te neutraliseren.	0 1 2 3 4	_____
4	Intrusieve gedachten beschouw ik niet automatisch als mijn wil of identiteit.	0 1 2 3 4	_____
5	Ik slaap voldoende en behoud mijn dagelijkse verantwoordelijkheden.	0 1 2 3 4	_____
6	Geestelijke indrukken kan ik rustig laten toetsen.	0 1 2 3 4	_____
7	Ik voel mij vrij om nee te zeggen tegen een religieus leider of begeleider.	0 1 2 3 4	_____
8	Ik weet wanneer professionele hulp nodig is.	0 1 2 3 4	_____

Open vervolgvragen

Wat geeft op dit terrein leven en hoop? _____

Waar ervaart u spanning, stilstand of achteruitgang? _____

Welke eerstvolgende stap past bij uw situatie? _____

F Veiligheids- en verwijzingsvragen

Stel deze vragen rustig en rechtstreeks wanneer daar aanleiding toe is. Een bevestigend antwoord vraagt nadere beoordeling; tel de antwoorden niet op.

Nr	Vraag	Ja	Nee	Actie of contactpersoon
1	Denkt u eraan uzelf of iemand anders iets aan te doen, of hebt u daarvoor een plan?	☐	☐	
2	Hoort u stemmen of ervaart u opdrachten die u bang maken of tot gevaarlijk gedrag aanzetten?	☐	☐	
3	Bent u de afgelopen dagen ernstig verward, vrijwel zonder slaap of niet in staat dagelijkse taken uit te voeren?	☐	☐	
4	Wordt u door iemand met religieuze argumenten bedreigd, geïsoleerd, vernederd of tot geheimhouding gedwongen?	☐	☐	
5	Zijn er minderjarigen of kwetsbare volwassenen mogelijk onveilig?	☐	☐	
6	Gebruikt u middelen of medicijnen op een manier die acuut risico geeft?	☐	☐	
7	Herhaalt u gebeden, belijdenissen of controles vooral om ondraaglijke angst tijdelijk te verminderen?	☐	☐	
8	Hebt u toegang tot een huisarts, behandelaar, vertrouwenspersoon of veilige naaste?	☐	☐	

Acute actie

Bij direct gevaar: blijf zo mogelijk bij de persoon, schakel lokale spoedeisende hulp in en betrek een veilige naaste volgens professionele en wettelijke richtlijnen. Maak geen langdurige theologische analyse tijdens een crisis.

9 Interpretatie en begeleidingsplan

Stap 1 Beschrijf in woorden

Vat eerst samen wat de persoon zelf zegt. Noteer bronnen van hoop, vragen, betekenisvolle relaties, klachten, risico's en gewenste hulp. Scheid waarneming van interpretatie.

Stap 2 Formuleer een voorlopige Engel-fase

Kies de fase die het beste aansluit bij de actuele combinatie van begrip, houding en respons. Noteer maximaal twee aangrenzende fasen wanneer het beeld gemengd is. Schrijf bijvoorbeeld: 'De persoon begrijpt de hoofdlijn van het evangelie en onderzoekt de persoonlijke gevolgen; voorlopig passend bij -6 tot -5.'

Stap 3 Benoem verschillen tussen domeinen

Een persoon kan na bekering theologisch bij +2 of +3 passen, maar door kerkelijk trauma weinig gemeenschap ervaren. Beschrijf dit verschil. Het doel is een passend plan, niet een gemiddelde score.

Stap 4 Kies één of twee volgende stappen

Een volgende stap is concreet, vrijwillig en toetsbaar. Voorbeelden zijn samen een evangelie lezen, een vraag over genade uitwerken, contact leggen met een veilige gemeente, een herstelgesprek voorbereiden of een huisarts raadplegen.

Stap 5 Plan evaluatie

Spreek af wanneer en met wie de voortgang wordt besproken. Vraag wat hielp, wat niet hielp en of nieuwe risico's zichtbaar zijn. Wijzig de werkhypothese wanneer het verhaal daar aanleiding toe geeft.

Onderdeel	Werknotitie
Voorlopige Engel-fase	
Belangrijkste woorden van de persoon	
Bronnen van hoop en steun	
Belangrijkste belemmering	
Veiligheids- of verwijzingspunt	
Eerstvolgende stap	
Wie ondersteunt	
Evaluatiedatum	

10 Casusvoorbeelden

Casus 1 Nieuwsgierig maar kerkelijk wantrouwend

Sara zegt dat er ‘meer tussen hemel en aarde’ moet zijn. Zij kent Jezus vooral uit media en verbindt kerk aan hypocrisie. Zij stelt oprechte vragen en wil geen bekeringsdruk. De eerste werkhypothese is –8 tot –7. De begeleider erkent haar ervaring, vraagt welke gebeurtenissen haar beeld vormden en biedt aan samen één evangelieverhaal te lezen. De volgende stap is begrip en relationele betrouwbaarheid, niet een onmiddellijke beslissing.

Casus 2 Geloofsbesluit met dwangmatige twijfel

Thomas heeft meerdere keren bewust zijn vertrouwen in Christus uitgesproken, maar herhaalt dagelijks een bekeringsgebed uit angst dat het vorige gebed niet volmaakt was. Inhoudelijk past hij rond +1, maar de herhaling en behoefte aan absolute zekerheid wijzen mogelijk op scrupulositeit. De pastor vermijdt eindeloze geruststelling, bevestigt genade op een niet-rituele manier en stimuleert beoordeling door een OCD-deskundige behandelaar.

Casus 3 Actieve leider met ongezonde macht

Een gemeentelijk leider onderwijst, bidt en maakt discipelen. Activiteit suggereert +5, maar hij duldt geen vragen, gebruikt Bijbelteksten om gehoorzaamheid aan zichzelf af te dwingen en isoleert critici. De Engel-schaal mag deze activiteit niet als rijpheid bekronen. De domeinen gemeenschap, geweten en veiligheid tonen ernstig risico. Safeguarding en onafhankelijk onderzoek zijn nodig.

Casus 4 Geloofsgroei tijdens depressie

Maria heeft een helder evangeliebegrip, is ingebed in een gemeente en leeft trouw, maar door een depressie ervaart zij weinig vreugde of Gods nabijheid. Haar stemming betekent niet dat zij geestelijk naar een negatieve fase terugvalt. Het plan combineert medische of psychologische behandeling met pastorale nabijheid, klachtgebed en praktische steun. Geestelijke rijpheid kan juist blijken uit eerlijkheid en volharding zonder sterke gevoelens.

11 Literatuurlijst

1. Engel, James F., en H. Wilbert Norton. What's Gone Wrong with the Harvest? A Communication Strategy for the Church and World Evangelization. Grand Rapids: Zondervan, 1975.
2. Engel, James F. Contemporary Christian Communications Its Theory and Practice. Nashville: Thomas Nelson, 1979. https://books.google.com/books/about/Contemporary_Christian_Communications_It.html?id=0USOAAAAMAAJ
3. Faith Development The Engel's Scale. Reproductie en toelichting bij het oorspronkelijke beslismodel, met verwijzing naar Engel en Norton, 1975. <https://www.b-m-k.dk/wp-content/uploads/2025/01/Faith-Development-the-engels-scale.pdf>
4. Gray, Frank. The Gray Matrix Tracking Its History. Historische bespreking van tweedimensionale aanpassingen van de Engel-schaal. https://thegraymatrix.org/wp-content/uploads/2019/10/GrayMatrix_Tracking-its-History.pdf
5. Henry, Nathan L., en Nathan Gilley. Spiritual Assessment. StatPearls. Laatst bijgewerkt 11 januari 2024. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK599554/>
6. Open RN. The FICA Spiritual History Tool. Nursing Mental Health and Community Concepts, 2025. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK616961/box/ch4.box95/>
7. Manjra, Huma, et al. FICA and HOPE in Clinical Care A Narrative Review Comparing 2 Spiritual Screening Tools Used by Physicians. The Permanente Journal, 2026. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/42494219/>
8. Church of England. Spiritual Abuse. Safeguarding e-manual, geraadpleegd 12 september 2026. <https://www.churchofengland.org/safeguarding/safeguarding-e-manual/safeguarding-children-young-people-and-vulnerable-adults/section-42-spiritual-abuse>
9. American Psychological Association. Diagnosing and Treating Obsessive Compulsive Disorder. Monitor on Psychology, 2026. <https://www.apa.org/monitor/2026/04-05/obsessive-compulsive-disorder-diagnosis-treatment>
10. American Psychological Association. Can Religion and Spirituality Have a Place in Therapy? Monitor on Psychology, 2023. <https://www.apa.org/monitor/2023/11/incorporating-religion-spirituality-therapy>
11. World Health Organization. mhGAP Intervention Guide for Mental Neurological and Substance Use Disorders. Sectie psychose. https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/44406/9789241548069_eng.pdf
12. Richards, P. Scott, G. E. Kawika Allen en Daniel K. Judd, red. Handbook of Spiritually Integrated Psychotherapies. Washington DC: American Psychological Association, 2023. <https://www.apa.org/pubs/books/handbook-spiritually-integrated-psychotherapies>
13. Feller, Gerard. Geestelijke diagnostiek. Ongepubliceerd of intern document, 2004. Aangeleverd als bron voor deze herziene en uitgebreide editie.
14. Lucasse, J. God is bij machte. In de aangeleverde brontekst genoemd als Nederlandse publicatie waarin de Engel-schaal is opgenomen. Bibliografische editiegegevens controleren vóór commerciële publicatie.

Bijbelverwijzingen

Belangrijke Bijbelgedeelten in dit handboek zijn onder meer Genesis 1:26-27; Psalm 8; Johannes 3; Romeinen 5 en 8; 2 Korintiërs 5:17-21; Galaten 5:22-23; Efeziërs 2:8-10 en 4:11-16; Kolossenzen 3; Hebreeënen 10; Jakobus 4:7; 1 Petrus 3:15-16; 1 Johannes 1 en 4.

Bijbelteksten moeten in hun literaire en theologische context worden gelezen. De vragenlijst is geen vervanging voor exegese, kerkelijke verantwoordelijkheid of professionele hulpverlening.